

SEMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ

COLABORATORI: I. Adam., I. Agârbiceanu., N. N. Beldiceanu., I. Borcia., I. Boteni., Al. Doinaru., N. Dunăreanu., Elena Farago., G. Gane., A. Herz., Constanța Hodoș., G. Lazăr., G. M. Murgoci., G. Murnu., D. Nanu., C. Osiceanu., P. Papahăgi., Ecaterina Pitiș., St. Pop., A. Popovici-Bănățeanu., Em. Protopopescu., I. Răducanu., Radu Rosetti., G. Rotică. L. Russu., C. Sandu-Aldea., I. Scurtu., I. U. Soriciu., Artur Stavri., C. Teodorescu., G. Tutoveanu., G. Vâlsan., ș. a.

SUMARUL: *I. Scurtu.* — Din manuscrisele lui Eminescu; *P. Papazissu.* — Luna (poezie); *Ion Livianu.* — Suflet chinuit (schiță); *A. Popovici-Bănățeanu.* — Primăvară (poezie); *G. Vâlsan.* — Pagini libere: Politică literară; *Cronica.* — Informațiuni literare și artistice din țară și străinătate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIN MANUSCRISELE LUI EMINESCU

— O gramatică sanscrită —

Zilele acestea, corespondentul din Iași al «Minervei» ne-a dat știrea că s'ar fi descoperit în Biblioteca Universității de acolo un manuscris de gramatică sanscrită, datorit lui Mihail Eminescu. În realitate, acest «document de o extraordinară importanță», precum îl numește corespondentul ieșan, nu s'a descoperit acuma, ci eră cunoscut de multă vreme cercetătorilor istoriei noastre literare. El fusese cunoscut, cel puțin din auzite și unor rude sau prietenii ai poetului. Astfel s'a și păstrat în Biblioteca Universității din Iași, de vreme îndelungată, dar nu l-a cerut și nu l-a studiat nimeni.

În «Scrisorile» ei, sora poetului, Henrieta, afirmă că Eminescu ar fi alcătuit un «dicționar» sanscrit. Alții contemporani susțineau cu dreptate, că vorba e de o gramatică sanscrită. Dar aici s'au oprit cu toții.

În vara anului 1903, m'am dus anume la Iași, unde am stat vreo două săptămâni pentru cercetări asupra vieții lui Eminescu, printre prietenii și cunoscuții săi. Cu acest prilej, am cercetat mai de aproape și cele trei caete manuscris, cari cuprindeau interesantul text al gramaticii sanscrite. Mi-am zis dela început, că nu poate fi vorba de o lucrare origi-

nală a lui Eminescu. Pentru astfel de lucrări cu totul speciale, poetul nu se pregătise, deși studiasse cu pasiune viața și cultura vechilor Inzi.

Am cercetat, prin urmare, diferite gramatici sanscrite streine, în credința că poetul va fi tradus vre-una din ele. Și după oarecari cercetări, al căror rezultat negativ nu m'a descurajat, am găsit, în sfârșit, originalul căutat. Acest original este gramatica sanscrită, publicată pela 1845, în ediția II-a, de învățatul german Fr. Bopp, un specialist de frunte în materie de știință sanscrită.

Comparând manuscriptul lui Eminescu și gramatica lui Bopp, am putut să constat, că poetul își propusese a traduce opera învățatului german și ajunsese cu munca sa până la paragraful 319. În Biblioteca Universității din Iași se păstrează însăși cartea care i-a servit poetului.

Aceste rezultate le-am și publicat în teza mea de doctorat tipărită tot la 1903 în Leipzig.

*

Dar când și în ce împrejurări a făcut Eminescu traducerea sa? Ce l-a putut îndemna pe el, artistul genial, să-și cheltuiască zilele cu traducerea unei lucrări de filologie așa de specială?

Eminescu a fost în două rânduri funcționar al Bibliotecii din Iași. Odată prin anii 1874—1875, a condus Biblioteca în calitate de director al ei, numit de d. Titu Maiorescu, ministrul de pe atunci și protectorul poetului. A doua oară, după nebunie, pela 1884, când se întorsese din străinătate, cu sănătatea restabilită întru câtva, a fost trimis din nou la Iași, dar numai ca ajutor de bibliotecar. De astădată, firește, poetul eră prea zdruncinat și prea istovit suflește, decât să mai poată desfășura neobosita activitate, care l-a distins ca director al Bibliotecii. Nici în literatură nu mai producea ca înainte. El se ocupă mai mult cu traduceri. În această vreme, de după nebunie, a tradus comedia «Lais» a lui Augier. Tot pe atunci a trebuit să traducă și gramatica lui Bopp. Eră o activitate intelectuală, care nu mai chemă geniul de odinioară al poetului, ci numai cultura sa întinsă.

Însă cum de s'a oprit Eminescu tocmai la o gramatică sanscrită? Se explică ușor și acest moment. În totdeauna, poetul s'a ocupat cu pasiune de străvechile epoce ale culturii omenești. Măreața literatură și știință a Inzilor, cu acea monumentală limbă sanscrită, care este socotită ca mama tuturor limbilor indo-europene, au trebuit să-l atragă în deosebi, pe poetul doritor a străbate cu sulfetul său neodihnit până la originile culturii umane.

La Universitățile din Viena și Berlin, Eminescu făcuse oarecari

studii asupra Inzilor străvechi. El începuse a studia, poate chiar de pe atuncea și limba sanscrită. Poetul avea un mare talent pentru graiurile streine, vechi și moderne. Maestru neîntrecut al limbei noastre, el cunoștea foarte bine și limba germană, franceză, latină. Deasemenea se ocupa cu vechia limbă greacă și cu limbile italiană, turcească, albaneză și chiar cu vechea limbă slavă. Pe urma unor astfel de preocupări filologice, pe care le hrănea din cel mai curat interes pentru știință, fără nici un alt scop practic, eră natural ca Eminescu să se oprească la o gramatică sanscrită și tocmai la gramatica lui Bopp, care cuprinde o serie de studii comparate asupra limbilor sanscrită, armeană, greacă, latină, litvană, paleoslavă, gotică, germană.

*

Și iată cum, până și în cele mai nefericite clipe ale vieții sale, pe când îl apăsu umbrele nebuniei, care avea să se întoarcă și să-l întunece de veci, poetul genial își căută liniștea sufletească în studiile asupra Inzilor de odinioară, strămoșii cei mai depărtați ai neamurilor europene de astăzi. Filozofii acestor Inzi se închinau „Nirvanei“, liniștei eterne, pe care o chiamă și Eminescu în poeziile sale. Către eterna liniște a Inzilor se va fi îndreptat sufletul lui Eminescu și în zilele de suferință, pe când, deși greu bolnav, traducea gramatica învățatului german, în singurătatea și pacea Bibliotecii ieșene.

I. Scurtu.

L U N A

*Cu-o rază 'n tremur de văpaie
Sărută luna un mormânt,
Și palidă — un cap de aur —
Privește țințirumul sfânt.*

*Apoi se 'nălță și pe-alee,
Prin crengi surâde-unei perechi
De 'ndrăgostiți, ce-și spun alături
Indrăgostiri din vremuri vechi.*

*Acum e 'n dreptul casii mele,
Privind-o 'ncep a tremură,
Știind că ea, tot ea, odată
Mi-o sărută și groapa mea.*

P. Papazissu.

SUFLET CHINUIT

Vântul de toamnă, rece și trist, își târă durerea prin ulițele strimte și pustii ale Stăneștilor.

Ca un schelet uriaș, pădurea Băltenilor își scutură de pe brațele uscate frunzele moarte, singurele peceti rămase din taina trecutului ei vesel de odinioară.

Strânși la conac, în jurul mesei, toți rămăseseră surprinși de firea lui Ghiță Stratulat din seara aceea de toamnă plângătoare.

Eram deprinși cu el vesel, gata să răspundă durerii cu un ușor zâmbet pe buze, nu-l pomenisem vre-odată trist, abătut sau desnădăjduit.

De aceea ne părea așa de ciudat în acea seară ascultându-l, cum își mărturisea cu aprindere și cu durere ce-i fusese dat să sufere în copilăria lui.

În sufletul său parcă se coborise o parte din războiul însuflețit al naturii, din seara aceea tristă de Noemvrie.

..... vântul, vântul acesta de toamnă, care a pătruns și în sufletul meu și l'a răscolit din adâncurile lui, numai el mă silește să vă povestesc. Dacă n'ar fi împrăștiat suflarea lui, care totdeauna îmi reamintește trecutul meu, fără îndoială că cecece vreau să vă spun, ar fi rămas pentru voi încă multă vreme o taină, un mister ascuns, în noianul viselor apuse.»

Aci se opri. Parcă-l văd și acum. Cu capul plecat și îndesat în umeri, cu ochii pironiți în podele, cu spinarea adusă ca o cobiliță, cu pasul măsurat și greu, străbătând odaia de la un cap la altul, cu mâinile înfundate în buzunare și târând după el, privirile noastre.

«Să fie zece ani d'atunci. O cunoscusem din copilărie, dar timpul și depărtarea își răpește și prietenii. N'o mai văzusem ani d'arândul cât timp fusese prin străini. Așa în cât, când am întâlnit-o atunci la acea petrecere, parcă nici nu ne cunoscusem vre-odată. A fost de-ajuns însă, două vorbe cari ne-au legat ca anii. Într'o clipă i-am amintit întreaga noastră copilărie. I-am amintit de valea Trotoșului, unde mergeam de aruncam corăbii de hârtie, pe care le urmăream până se făceau nevăzute sub podul dela Comănești, i-am amintit de buchetele de flori pe cari le culegeam din cimitirul dela Biserica Răducanu, i-am amintit de plimbările pe cari le făceam la Schitul Măgurei, de unde priveam toată valea Trotoșului ce părea un fir de beteală în sclipirea soarelui de lunie, i-am amintit de fugile din jurul Castelului lui Kostache Negri, pe care adese ori lăsam scris câte ceva, i-am amintit de zilele când trebuia

să venim îndărăt la școală, după vacanță, i-am amintit toată viața copilării noastre. În ochii ei, mari și albaștrii, citeam tot trecutul meu, îmi vedeam viața copilării ce trecuse fără să o simt.

— Dar de Viorica Banu, ce mai știi? am întrebat-o?

— Ah! de Viorica Banu, prietena mea cea mai bună! E mândră și e fericită, aceasta e tot ce știu.

— Și de ce o ferecești atât? găsești că măritișut aduce cu sine fericirea?

— Nu cred asta, dar după fericire aleargă toți. E o goană veșnică după ea, goană pe care o închee numai moartea. Adesea ori e patimă, patima de mai bine. Vreau să spun că odată măritată e independentă și cum bărbatul e independent prin ban tot așa e femeia prin măritiș, când e făcut cu o oarecare chibzuință. Și o parte din fericire, este libertatea, independența.

Vorbele acestea le spusese cu duioșia unei chitare, iar în ochii ei, eră ceva divin, ceva care amețea.

După aceia a început jocul. Bătrânii se retrăsese mai la o parte, de unde ne privea cu mulțumirea în ochi. Vre-o două bătrâne uscate, strecurate pe acolo, se priveau una pe alta clănțănindu-și bărbiile, și pe fața lor se citea părerea de rău a bătrâneței.

Jucând cu ea, mi-a povestit moartea tatălui ei la Paris, părerea de rău că e îngropat pe un pământ străin, departe de țară și de copii pe care i-a iubit atât. Am vrut să-i spun un cuvânt de mângâiere dar n'am putut. Eram preocupat de altceva.

Tocmai târziu, spre ziuă petrecerea se sfârși.

La despărțire m'a poftit la o petrecere la ei acasă.

Am urmărit cu privire trăsura în care se urcase, până a dispărut la un colț de stradă.

În noaptea aceia, m'am întors la ziuă acasă. Pe drum întâlneam muncitori, cari se uitau ciudat la mine. Par'că figura mea le inspiră temere. Zile întregi d'arândul am umblat nebun.

Mi se părea că toți mă persecută, că toți fac aluzii nesuferite la iubirea mea, că toți au cuvinte jicnitoare pentru mine, însăfârșit că toți se alipise la o aceeași persoană, cu un acelaș suflet și cu o singură menire acea de a mă face să sufer.

Zilele, câte au trecut, până la seara când trebuia să mă duc la ea, mi s'au părut ani întregi.

De sute de ori scoteam ceasornicul din buzunar și mi se părea că merge înapoi!

În sfârșit am văzut-o din nou. Același păr negru mătășos, acelaș obraz de marmoră, aceeași ochi albaștrii și umezi, cercuiți de sprâncene

lungi și subțiri, aceleași mâini albe ca floarea de crin, în sfârșit, aceiași persoană fermecătoare care mă obsedase atâta vreme. Mi s'a părut că o cadă din perete s'a coborât lângă mine.

În taină mi-a șoptit ceva. De atunci s'a legat prietenia, din prietenie iubirea și de aci iubirea cea mare, ca și cum atracțiunea creștea cu fiecare clipă. Lumea dimprejur nu mai trăia; mi se păruse că a murit de mult.

— Dar acum unde este? îl întreabă Vasile Turbure.

— Așteaptă și vei vedea! răspunse Stratulat cu vocea par'că înăbușită.

Cu timpul se scurgeau toate. Venise vara. Fusesem poftit la moșia ei, în județul Dâmbovița, spre a stă două luni. Acolo am petrecut adevărata mea viață. Duceam o viață de rătăciți. Pe arșița soarelui de Iulie stăbăteam ogoarele, prin porumburi cât omul de înalte, sau prin păduri tăcute unde numai zuzuitul albinelor rupea tăcerea, adânciți în aceiași visare, având acelaș suflet, acelaș gând, aceleași năzuințe, cu-fundați cu totul în aceiași poezie, poezia înțelegerii de suflete.

Prin poeni verzi și mute, unde numai o talangă rătăcită țipă când și când, povesteam de tot ceace ar putea trece prin capul unui om într'un lung șir de ani. Sunt momente când mintea omenească, are orizonturi așa de largi, în cât cuprind în ele frământarea gândurilor din zeci de ani.

Mergeam așa ceasuri întregi, fără să ne dăm seama și numai când soarele cădea în chindii și înserarea cuprindea toată firea, ne deșteptam din reveria aceia plăcută și ne înforceam acasă.

Toamna am mers la vie și tocmai prin Noembrie am venit în București.

Mă obișnuisem așa de bine cu viața acea de liniște, în cât sgomotul asurzitor al orașului îmi părea o trâmbiță de război care ar vrea să mă deștepte din visarea mea.

Cu venirea din nou a Toamnei, viața părea cu totul nouă. La petreceri, pe stradă, la Universitate, peste tot, aceleași chipuri, aceleași vorbe obișnuite, aceleași nesuferite spirite.

Ajunsesem la convingerea stranie că duceam două vieți. Una, în tovărășia ei, unde totul eră ridicat la sublim și alta departe de ea, unde totul îmi părea ridicul, bizar, suspect. Tocmai târziu am văzut, că în cea de a doua categorie intram eu. Atunci însă vedeam printr'o prismă aburită și judecam cu un creier bolnăvicios.

Aci, Ghiță Stratulat se opri, își aprinse o țigare, dădu două fumuri în rotogoale mari, dese, ca pânza de paianjen și se opri uitându-se pe ferestre.

Afară eră întunec. Vântul strigă pe la uși și se târșia de geamuri imprăștiind pretutindeni, vuetul său jalnic. Când se întoarse spre noi, la colțurile ochilor îi înflorise două boabe de mărgăritar. Cu vocea, înăbușită, ca și cum ar fi stat să-și dea sufletul urmă, în timp ce lacrimile îi brăzdau fața.

«Așa am dus-o, băeți, doi ani întregi adevărații ani pe care i-am trăit. Eram într'o seară de lunie când ne-am despărțit. Plecă, în Tirol să petreacă vara. Eu mergeam la țară, în Prahova. Țiu minte că în seara aceea am avut o svâcnire a inimei așa de puternică în cât eram să cad jos. În graba plecatului, la gară, toți alergau în sus și în jos. Un unchiu al ei, un deputat scurt și gros ca un butoi pironit de doi stâlpi, venise să le petreacă la gară și mă măsură dela creștet la tălpi, neînțelegând prezența mea acolo. Cu o privire de compătimire, mama ei mi-a zis la revedere. În urmă, am rămas cu ea singuri în compartiment, pentru câteva momente numai. Li întinsei mâna și am vrut să-i zic rămas bun. N'am putut. Fără să vrem și fără să știm ne-am îmbrățișat.

Momentul acela nu l-aș putea uita sau povesti vreodată. Plângeam.

M'am uitat după tren până ce felinarele roșii dela ultimul vagon, au dispărut în întunecimea nopții. Așa ne-am despărțit.

Eram prăpădit. Dacă pe un mort l-ai fi scos din cosciugul lui de lemn și l'ai fi pironit între doi stâlpi, n'ar fi fost mai spăimântător ca mine, în acele clipe.

M'am întors acasă pe la două din noapte, după ce am cutreerat Bucureștiul în sus și în jos. A doua zi m'am sculat obosit și bolnav și am plecat la țară. Când am ajuns, țărani m'au întâmpinat cu bucurie. Nu știu dacă am răspuns la vre-un salut sau la vre-o întrebare. Ședeam adeseori pe prispa casei, cu țigara în gură și mă uitam pe șoseaua care se întindea ca o fășie nesfârșită de pânză, subțindu-se din ce în ce și dispărând în imensitatea depărtărilor.

Pe marginea drumului treceau țărani la muncă, răscolind praful, care se înalță ca o pânză străvezie.

Mă uitam după ei cum se duceau liniștiți sub arșița soarelui și începeam să le invidiez soarta.

Așa ședeam ceasuri întregi și începusem chiar să mă recunosc, că trupul meu se alipise la un alt suflet.

În fiecare zi primeam scrisori dela ea, singura mea mulțumire și pe cari le citeam de nu știu câte ori, pentru a le reciti a doua zi de iar nu știu câte ori. Mergeam agale, pe marginea apei, și în susurul ei liniștit, par'că auzeam vorba ei. Dar, lipsa ei mă istovea. Plecam pe

câmp călare spre a uită, cel puțin pentru un moment, gândurile ce mă frământau. Eră peste puțință. Dar....

Ghiță Stratulat, isbucni în plâns ca un copil — «De ce plângi Ghiță»? — întrebarăm dintr'o dată toți ca și cum am fi avut acelaș gând.

Inecat totuși de plâns, el urmă:

De ce să moară? măi băeți, de ce să moară? Nu e păcat? Nu e păcat ca un suflet ca al ei bun și blând, care n'a urit, și n'a pizmuit pe nimeni și care în jurul ei a făcut tot binele cu puțință, să se ducă așa de tânăr?

Cum de nu am murit în clipa când s'au acoperit pe veci acei ochi, nici acuma nu știu.

Ziua aceia nu se poate uită. Nu, nu se poate. Parcă o văd și astăzi când au slujit-o, întinsă între lucrurile ei scumpe pe cari le iubea atât de mult și de care se despărtea pentru totdeauna, înconjurată de sumedenia de figuri obosite și palide și triste cari-ți rupeau inima de jale, plângând-o; parcă mă văd urmând acel convoiu pe șoseaua ce urcă în sus la Belu, aud și acum vântul, vântul ăsta de toamnă, strecurându-se printre copacii goi, uscați și cari își împrăștiă durerea lui printre a noastră, aud și acum, ca un ecou puternic, acel sunet lugubru al ecoului, intonând rugăciunea din urmă, de despărțire pentru totdeauna, amestecat cu acel găngăvit de preoți ce trimeteau rugile lor seci și indiferente spre cer, văd acele chipuri palide ale groparilor, cari abea așteptau momentul să nărue țărâna peste tot ceea ce iubisem în viața astă și din când în când în această simfonie a durerii, scăpat printre buze, un hohot de plâns al vre-unui părtaș la această durere fără margini și mai presus de orice, înfățișarea acea pustie și jalnică a cimitirului care pareă că regretă că primește în el un suflet așa de bun și de nevinovat ca al ei.

Ghiță Stratulat, plângea înăbușit.

Acum abia înțelesesem firea lui ciudată din seara aceea. Intr'un târziu, când se mai potoli zise cu vocea liniștită.

«De aceia vă spun eu, că nimic nu reamintește mai bine trecutul, ca muzica și fenomenele naturii».

Afară se crăpase de ziuă. Stelele atârnav ca niște candelă, și păleau în cer. D'asupra pădurii Băltenilor, coboră luna palidă, care par'că se stingea de durerea acestui suflet chinuit.

PRIMĂVARĂ

... nous aimons par obéissance...

(Edm. Haraucourt)

... O, nu — nu-i moartă 'n mine scânteia tănuită
Ce-aprinde 'n noaptea țărnei a vieții sărbătoare :
Imi simt ființa iarăși de vraja ei robită,
Ispita ei în suflet din nou acum mă doare.

M'avânt estatic iarăși, visând, după himere ;
Mă 'mbată iar în cale un zâmbet, o privire ; —
Din nou simt cum Visarea spre cerul ei mă cere —
Și's iar ca altădată copilul tău, Iubire.

Mă simt mai bun — și par'că, mii de vieți în mine
Iși clocotesc în pieptu-mi avânturi de magie ; —
Din nou azi nesfârșirea țăriilor senine
Mi-aprinde 'n suflet dorul nebun de pribegie...

O floare imi surâde... ; un zâmbet de fecioară
Imi zice tainic : vino... — întreg copriusul firei
Vrea par'că să m'alinte cu tot ce mă 'mpresoară
Râvnind să-mi însenine iar sbuciumul simțirei...

— Căci iar iubesc, și iarăși iubind pricep Iubirea
Sunt iarăși o Voință în necopriusul firei,
Și noui lumi azi prin mine și-anunță tresărirea
Cérându-și grabnic partea la visul dăimirei.

Iubesc din nou cu sete — și 'n patima-mi ce crește
Mi-i drag tot ce e-aproape de fericirea mea ; —
O inrudire sfântă simt azi cum mă 'nfrățește
De-un fir umil de iarbă, de-un părăiaș, de-o stea.

*Mi-s drag eu mie însumi, și ca nici-când în mine
E un prisos de forțe ce ar vrea să izbucnească —
E-un univers ce nu-i drept că viețile-i divine
Ființa mea le lasă'n abis să lincezească!...*

*Dar cerul azi e-un zimbet!... Dumbrăvile-au ispite ;
Femeile în glasuri au cântec ce robește! —
Din orice colț, în juru-mi, cu sborul de clipite
Un glas îmi zice tainic, poruncitor: „iubește!“*

— O, da... iubesc. Poruncă — iubim cu toți de veacuri. —

*Copii fără de minte și-ascultători ai firei
Iubim supuși plinindu-i porunca — amăgitoare, —
Iubim fără de voe cu visul fericirii
Ademeniți în cale de-un zimbet vag, de-o floare....*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Tresaltă, dar, din umbra-ți, iubirea mea tirzie!
Iubind din nou, tresaltă din resemnarea-ți umbră —
Frea multă primăvară din preajma azi te îmbie
Ca să-ți mai fie încă iertat să stai în umbră!*

*Tresaltă și iubește, te bucură și cântă —
O cântă'n viers de slavă pioase himnuri vieții...*

*Slăvită fii, putere, ce'n ramura răchitei
Aprinzi stăruitoare îndemnu 'nmuguririi —
Tu care 'n primăvară cu vrăjile ispitei
În sufletele noastre crește patima iubirii!...*

A. Popovici-Bănățeanu.

PAGINI LIBERE

Politică literară

Un critic, care odată avea două reviste și acum are numai una, e părăsit în grup de toți colaboratorii săi de frunte. Faptul e interesant dar nu extraordinar. Însă criticul strigă pe toate cărările: «Judecățile mele sunt definitive, pentru prezent și pentru viitor. Eu, pe lângă multe alte calități, am o seninătate și o obiectivitate cum n'a avut nimeni până azi în țara românească». Și cu toate că dăduseră de un astfel de noroc, scriitorii l'au părăsit, unii destul de violent, alții mai puțin violent. Atunci tot criticul se grăbește să explice: «Toți au venit la mine cu gânduri urâte. Mi-au arătat *devotament*, numai ca să-mi *smulgă* o laudă. În tot'd'auna au râvnit aprecieri mai favorabile de cât le dam eu. Dar eu nu m'am lăsat. Atunci ei au *suferit* tăcând sau murmurând; a fost o *revoltă surdă* în contra mea».

Subt lumina aceasta faptul devine cu deosebire interesant. După explicațiile criticului e vorba de o nedreptate: E vorba de niște literați cu talent, dar cu suflete *comeshine*, *uoameni care* nu pentru o idee, nici din simpatie măcar, ci pentru o laudă râvnită, sunt în stare să fie *devotați* unui critic. Însă criticul e senin și obiectiv. El nu i-a chemat, nu i-a mângâiat, nu i-a lăudat. Cu o imparțialitate și o desinteresare nespūsă, a dat fiecăruia ce trebuia să-i deă și cât trebuia să-i deă. Și atunci ei l'au părăsit.

Ce micine morală din partea scriitorilor, ce înălțime morală din partea criticului!

Însă lucrurile ies așa din ce spune criticul, care e d. Dragomirescu. Nu se poate oare ca, tocmai subt adăpostul unei neconținute afirmări de imparțialitate, etc., criticul să fi făcut o mică politică literară care la urmă a desgustat și pe cei mai credincioși dintre literați. Nu se vor fi convins ei că în criticul acesta e un om care în adevăr «se jucă cu sufletul lor»?

Aceasta va căută să cerceteze articolul de față.

Mai întâiu însă mă simt obligat, în această critică mai mult negativă, să arăt pe scurt că eu nu voi contesta niciodată unele merite ale d-lui Dragomirescu în critica literară. Prin simple negațiuni nu se pot acoperi părțile bune ale cuiva. Dar să lămurim:

În privința acestor merite nu e vorba dacă d. Dragomirescu are, cum se pare că afirmă, o teorie estetică proprie. Lucrul s'ar putea vedea într'o operă definitivă care nu există încă, iar nu în cursul universitar, făcut cumultă bunăvoință cu toate că greoiu și rudimentar, nici în lu-

crarea scolastică «Teoria poeziei», care se silește să vâre literatura în raturile unei clasificării ciudate.

Aci nu e vorba nici de directiva critică. În această privință dacă d. Gherea și Iorga pot pretinde că au fost la noi inovatori — indiferent de justetea ideilor lor — d. Dragomirescu urmează ¹⁾ — cum singur declară — directiva dată de d. Maiorescu. Dela acesta d-sa a luat nu numai directiva, ci și deprinderea *analizei* literare. Sunt deosebiri însă: D. Maiorescu făcea analize aproape numai oral, socotindu-le pe deoparte numai cu o lămurire de dat personal literatului, pe de altă parte servindu-se de rezultatul acestor analize pentru o sinteză în care să se caracterizeze definitiv scriitorul. D. Dragomirescu *publică* analizele sale, insistând mai cu seamă asupra fiecăreia în parte și lăsând în umbră sinteza. Încă o deosebire: D. Maiorescu privia orice fel de operă poetică sub un unghi constant, pe când d. Dragomirescu pare că dă preferință poeziilor de gândire, — chiar când sunt numai *artificiale* — fiindcă acestea pot justifica mai bine analizele sale mai mult *raționale*.

Chiar așa d. Dragomirescu rămâne, în cuprinsul directivei critice introduse la noi de d. Maiorescu, ca un însemnat *analist literar*. Darul acesta i-l recunoșc. Prin el, cred, d. Dragomirescu și-a stabilit un loc al său și o nuanță proprie în critica noastră literară.

Deci încă odată, eu nu voi contesta meritele, așa cum se prezintă până acum, ale d-sale. Ba chiar am mândria de a i le fi pus acum în evidență, *eu pentru prima oară*. *Nimini* nu i le-a recunoscut încă; le recunosc eu, și acesta e răspunsul meu la răutățile și calomniile pe care le-a aruncat asupra-mi.

Aplecarea spre analiză amănunțită l-a făcut să introducă în revista d-sale o rubrică specială în care analizează, bucată cu bucată, sutimi și sutimi de poezii, nuvele, etc. Felul său rațional îl face ca în aceste analize să caute tot mai mult «argumentarea», «aducerea de dovezi» pe categorii, să pretindă că face *știință*.

Vine însă acum întrebarea: ce urmări poate avea o astfel de măruntă *disecare publică* a lucrărilor poetice? E o școală pentru cititori? Ar fi, dacă i-ai da totdeauna modele de critică, ceea ce poate nu e așa. Și dacă d. Dragomirescu însuși n'ar cere cititorilor, spre a ajunge la prețuirea justă a unei opere literare, o mulțime de condițiuni speciale (cunoștința regulilor de estetică, gust, lectură multă și variată, exerciții). E o școală pentru scriitori? Cam greu. Poetul nu-și corectează poeziile prin analiză rațională; el *simte* greșala, și o corectează până nu o mai simte. Așa că îi poți arăta d-ta, rațional, ce greșeli are, îl poți convinge

1) Cel puțin teoretic.

chiar de ele, dacă nu le simțe, când va face o nouă poezie, le va repeta. Căci sunt foarte rari literații care să poată privi obiectiv propriul lor suflet.

Dar aci mai intervine și o notă psihică. Niciodată un literat nu poate vedea cu ochi buni cum se desface, în fața publicului curios, simțirea lui intimă. Asta îl irită, îl neliniștește. Dacă îl lauzi va căuta să dea nu atât ce-i impune sufletul lui, ci mai cu seamă ce îți place d-tale care raționezi în fața publicului; dacă îl certî se va indigna, va protesta, dar în sufletul lui impresionabil s'a introdus ceva din voința d-tale exprimată public. E un fel de persecuție morală de care literatul nu poate scăpa. Personalitatea lui simțitoare, dar care trebuie să rămână independentă, capătă în totdeauna, cu ocazia oricărui mărunțiș literar, corectivele unei alte personalități. Și asta când se repetă ani de zile, începe neastâmpărul. Literatul strigă: „Vreau să fiu lăsat în pace. Vei fi având merite, dar nu te mai pot suferi. Prea te vâri în sufletul meu! Mă sufocă părerile d-tale. N'am răgaz să scriu ceva, că te văd pândind cu instrumentele d-tale, văd cum îmi vei apuca opera mea vie, care mi-e dragă, și o vei întinde în fața publicului pe masa de autopsie a revistei d-tale. Mi-e teamă să lucrez, iar când mă apuc de lucru mi se duce gândul la un individ crunt, sistematic, care îmi va lua lucrarea, o va compara cu a altora, o va ridică deasupra lor, sau o va coborî dedesubtul lor. Din pricina aceasta se deșteaptă în mine, artist, ori cât de mare credință aș avea în dorul meu,—necazul că am făcut ceva mai prejos decât altul, dorința și invidia de a întrece pe altul, mândria și îngâmfarea că l-am întrecut. Tu, analistule de mărunțișuri, vei fi având poate intenții bune, dar în realitate ești pentru artist un fel de demon, care îi aduci în suflet toate pornirile egoiste de care era atât de liber odată, în timpul creațiunii sale, porniri care tot mai mult îi stăpânesc sufletul, lăsându-i-l tot mai întunecat, tot mai îngust, lipsit de puterile creațiunii spontanee și desinteresate“.

Acestea sunt, în parte, roadele unei critici de analiză amănunțită prin publicitate. Și o astfel de critică, chiar când proclamă teoretic libertatea absolută a literatului, lucrează involuntar pentru subjugarea lui și pentru deșteptarea tendențelor egoiste în sufletul lui.

Critica, înțeleasă în felul de mai sus, dă astfel de roade chiar dacă criticul ar fi mai presus de orice politicărie literară. Dar cred că, în cazul nostru, nu astfel stau lucrurile.

Mulți dintre literați, din raporturile lor intime cu d. Dragomirescu, au căpătat convingerea că d-sa face politicărie literară (și acesta e un motiv pentru care l-au părăsit, unii în diferite timpuri, alți acum în urmă).

Articolele publicate în această revistă au căutat să dea dovada pentru publicul cititor că așa e; felul de polemizare al d-lui Dragomirescu în această chestiune, a fost pentru mulți o descoperire neașteptată. Dacă unii au rămas cu îndoeli, cazul lui Nanu, publicat aci (Semănătorul IX p, 296), a fost destul de lămuritor și concludent. Când un critic scrie unui literat: *Înțelegi* că multă vreme n'am să mai *pot tolera* situația de inferioritate ce o arăți Convorbirilor Critice» ¹⁾, înseamnă că criticul face amenințări *politice*.

Ar ajunge și atât deci ca politicăria literară să fie un fapt, și nu *singular*. Inșă eu mă supun condițiunilor celor mai grele. Voi căuta să o dovedesc nu numai asupra *mai multor* cazuri, ci și ca *metodă*.

Mai întâiu ce ar însemna politicărie literară? În ultimul timp d. Dragomirescu a devenit foarte exigent. Declară că nu s'ar convinge de adevărul spuselor mele decât atunci când eu aş arată că judecățile sale suut „*în adevăr* contradictorii; și nu odată, de două ori, ci în *totdeauna*“ (Falanga No. 17). Observ că altfel de contradicții, și într'un număr atât de considerabil (dacă-i voi dovedi de multe ori, nu se convinge; dumnealui vrea totdeauna!) nu s'ar găsi decât la un altfel de om de cât d. Dragomirescu, căruia nu i se poate tăgădui oarecare istețime. Ce politicărie ar fi aceea să te contrazici mereu? Și ce folos ar aduce? Politicăria se contrazice numai prin surpriză. Deci nu acesta e înțelesul just al acestei noțiuni. El a fost dat altă dată, destul de limpede tot de d. Dragomirescu.

Pot înțelege foarte bine frumusețea operei literare, dar, ca om politic ce sunt, îmi dau seama că mulțimea nu o poate înțelege în adevărata ei esență, ci cu deosebire în tendințele ei, și atunci — tocmai pentru că sunt cult și tocmai pentru că știu ce vreau și știu mijloacele prin care pot realiza ceea ce vreau, — ajut sau împiedic răspândirea operei, după cum se potrivește cu acțiunea mea politică, înal sau dobor pe poet după cum văd că inspirația lui îmi vine sau nu în ajutor (Convorbiri critice I p. 987).

Deci când un critic poate înțelege foarte bine frumusețea opere de artă, și când totuș o înalță sau o doboară după cum se potrivește cu acțiunea politică a lui, atunci acest critic face politică literară. Așă spune d. Dragomirescu. A daug eu: *Politică* s'ar numi când aceste oscilații în păreri vin din cauza unei idei înalte politice, de pildă: interesul etnic al unui popor, gândul de egalizare a claselor sociale, etc. Eu am introdus însă nuanța *politicărie* și aceasta ar fi când nu o idee înaltă e la baza acestor devieri de apreciere ale unui critic care își dă seama

¹⁾ D. Dragomirescu nu a răspuns lui Nanu, cu toate că ar fi putut să o facă în altămăritărie. („Falangei”. Nu cumva i-o fi fost teamă să nu apară și alte scrisori